

Het zout der aarde

F. H. G. Engelen

50 JAAR ONDERGRONDSE ZOUTWINNING IN NEDERLAND

Het in Twente en Groningen in de bodem voorkomende zout vormt de basis voor een directe werkgelegenheid voor ruim 2000 werknemers van de N.V. Koninklijke Nederlandse Zoutindustrie. Dit bedrijf omvat o.a. de grootste zoutfabriek ter wereld te Hengelo en de modernste sodafabriek in Delfzijl.

Uit een aantal gegevens, verstrekt tijdens het 50-jarig bestaan van de K.N.Z. op 13 juli 1968, is onderstaande bijdrage samengesteld.

In de 50 jaren van haar bestaan heeft de K.N.Z. ruim 20 miljoen ton zout uit de Nederlandse bodem gehaald. In 1967 werd voor het eerst een jaarproduktie gehaald van 2 miljoen ton, waarin het aandeel van Delfzijl 760.000 ton bedroeg.

Van deze grote hoeveelheid is slechts een klein gedeelte bestemd voor huishoudelijk gebruik. De grootste hoeveelheid vormt de basis voor industriële doeleinden en wordt geëxporteerd naar alle delen van de wereld.

Zout vormt de grondstof voor ongeveer 15.000 toepassingsmogelijkheden.

HET BEGON MET EEN TOEVAL

Zoals veelal in de geschiedenis van de winning van delfstoffen speelde het toeval een grote rol bij de ontdekking van de zoutvoorkomens in de bodem van ons land. Bij de boring van een waterput bij het kasteel Twickel te Delden meldde de krant van 22 mei 1887 het feit dat pekelen in plaats van drinkwater was gevonden. „Twee met dit water gevulde flessen gaven 160 gram, dus bijna 2 ons zuiver bruikbaar zout.”

Een tweede toeval was aanleiding tot een verdere uitbreiding van de K.N.Z. In 1951 boorde de N.A.M. in de buurt van Winschoten naar aardolie en ontdekte daar rijke zoutlagen.

De ontdekking van het Twentse zout trok de aandacht van de zoutzieder J. P. Vis uit Zaandijk, wiens bedrijf afhankelijk was van import. Hij vond een tegenspeler in de kasteelheer van Twickel, die liever geen industrie op zijn landgoederen toeliet. Zoutzieder Vis beschikte niet over middelen tot verdere nasporingen. Zijn kans kwam in 1901 toen in het aangrenzende Duitse gebied bij Vreden zout aangeboord werd. Vis liet aan de Nederlandse zijde van de grens boren, bij Eibergen, en toonde eveneens zout aan. Maar een concessie kreeg hij niet, omdat de regering een wet uitvaardigde ter bescherming van de vele zoutziederijen en bepaalde dat het opsporen van zout voor twintig jaar uitsluitend werd voorbehouden aan de staat.

Toen in de Eerste Wereldoorlog onze zoutpositie slecht werd wegens de afhankelijkheid van de import kwam er verandering in de wet. In 1918 was zoutwinning bij Boekelo toegestaan en daarop werd de N.V. Kon. Ned. Zoutindustrie gesticht met de heer Vis als directeur.

Ontgonnen werd het Rötzout dat zich in horizontale lagen op een diepte van \pm 350 m bevindt.

Het bedrijf te Boekelo bereikte een jaarproduktie van 30.000 ton in 1924. In 1927 werd een vacuümdampinstallatie gebouwd, in 1931 gevolgd door een elektrolyse bedrijf waarin zout werd ontleed in chloor, natronloog en waterstof.

Geleidelijk aan werd de produktie verplaatst naar Hengelo, waar eveneens zout in de

bodem zit en tevens een goede vervoergelegenheid was via het Twentekanaal. Het nieuwe bedrijf kwam in 1937 in werking en werd herhaaldelijk uitgebreid. In 1952 kwam de produktie te Boekelo ten einde.

VERDERE ONTWIKKELING

De ontdekking van het zout in Groningen leidde tot het oprichten van de N.V. Nederlandse Sodaïndustrie te Delfzijl. De grondstof zout is bij dit bedrijf afkomstig uit zechsteinvoorkomens die een enorme zoutkorst vormen en op ± 1500 m diepte liggen. De pekkel wordt via pijpleidingen naar Delfzijl getransporteerd, terwijl de tweede grondstof, kalksteen, met schepen uit België wordt aangevoerd. Delfzijl kreeg verder een elektrolyse bedrijf, een installatie voor het indampen van natronloog en een fabriek voor natriumfosfaat.

Met al deze activiteiten was de weg geopend voor uiteenlopende mogelijkheden op chemisch gebied. Op basis van de zoutformule NaCl, die een rijke bodemschat blijkt te zijn, is de veelomvattende bedrijvigheid van de K.N.Z. gebaseerd.

Ook in Twente bevindt zich op grotere diepte het Zechstein zout (± 1000 m). Ook hiervoor bestaat bij de K.N.Z. belangstelling, omdat de winning van Rötzout zich steeds verder van het bedrijf Hengelo verrijdt. Dit komt omdat tussen de verschillende boringen vaste veiligheidspijlers moet blijven bestaan teneinde ernstige verzakkingen van de oppervlakte te voorkomen. Vandaar dat de aandacht zich nu gaat richten op de dieper liggende zoutlagen in Twente.

Op het terrein aan de Boortorenweg no. 27 van de K.N.Z. te Hengelo herinnert een goed geconserveerde stootboormachine aan de begintijd van de zoutwinning 50 jaar geleden, toen op basis van het geologisch voorkomen „zout” gestart werd met een voor Nederland nieuwe tak van industrie.

Zeldzame vondst. Vuursteen met belemniet.
Zwerfsteen, gevonden te Markelo door G. J. ter Horst te Wierden.
Foto: G. Oude Middendorp. Wierden.